

Hel sjukersättning från 19 års ålder

En granskning av Försäkringskassans tillämpning efter regeländringen den 1 februari 2017

Denna rapport presenterar en granskning av hur Försäkringskassan tillämpar den nya bestämmelsen om rätt till hel sjukersättning från 19 års ålder. Regeringens avsikt med regeländringen var att ge gruppen unga med grava och bestående funktionsnedsättningar en tryggad försörjning och att renodla aktivitetsersättningen, så att gruppen med denna ersättning främst ska bestå av unga som har potential att utveckla och pröva sin arbetsförmåga. Centrala frågor i granskningen är om regeringens avsikt uppnås.

Försäkringskassans bedömningar om sjukersättning för unga personer håller hög kvalitet

Försäkringskassans beslut om hel sjukersättning till unga i åldersgruppen 19–24 år håller hög kvalitet. Den lilla grupp av unga som har beviljats sjukersättning utan att tidigare ha haft någon period med aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga har omfattande funktionsnedsättningar. Vi bedömer att den grupp unga personer som har ingått i granskningen och som har blivit beviljade hel sjukersättning också är den grupp som lagstiftaren har haft i åtanke med reformen. I samtliga ärenden har den bakomliggande utredningen till beslutet varit tillräcklig och i samtliga ärenden finns det grund för att bevilja den unga personen hel sjukersättning.

Av granskningen framgår att Försäkringskassan i motiveringen till en del beslut redogör för förutsättningarna för att få sjukersättning på ett sätt som inte är korrekt för denna målgrupp. Eftersom personer under 30 år endast kan komma i fråga för hel sjukersättning är information om i vilken grad arbetsförmågan ska vara nedsatt för rätt till sjukersättning på en lägre nivå inte relevant för yngre personer. Men denna information lämnas i många beslut om sjukersättning. Försäkringskassan behöver därför se över vilken information som myndigheten lämnar i besluten.

En stor andel av de som har ansökt om aktivitetsersättning flera gånger bedöms uppfylla förutsättningarna för att beviljas sjukersättning

Granskningen visar att det finns fler unga personer som skulle kunna beviljas sjukersättning enligt den nya lagstiftningen. Granskningen visar vidare att Försäkringskassan inte alltid informerar unga personer om möjligheten att ansöka om hel sjukersättning när denna ersättning skulle kunna vara aktuell.

Vi anser att förutsättningarna är uppfyllda för hel sjukersättning för ett betydande antal personer som tidigare

har haft ett längre beslut, minst två år, om aktivitetsersättning på grund av nedsatt arbetsförmåga och som beviljas hel aktivitetsersättning för ytterligare en period. Men för att Försäkringskassan i dessa situationer ska kunna fatta ett beslut om sjukersättning krävs att den försäkrade ansöker om den förmånen. I de flesta av dessa ärenden har den nya prövningen av aktivitetsersättning skett utan att myndigheten har lämnat någon information om möjligheten att i stället ansöka om sjukersättning.

Detta innebär att regeringens avsikt inte uppnås om att gruppen med aktivitetsersättning uteslutande ska omfatta de unga personer som har potential att utveckla arbetsförmåga eller endast har en delvis nedsatt arbetsförmåga. Det innebär också att unga personer som eventuellt hade velat ha den trygghet som hel sjukersättning kan ge inte får en sådan trygghet. De unga personerna får i stället ansöka om aktivitetsersättning igen, med den osäkerhet som är förknippad med om hen blir eller inte blir beviljad ersättningen.

Det är rimligt att bevilja aktivitetsersättning för unga vars arbetsförmåga är oprövad

Vår granskning visar att det i den grupp unga personer som får aktivitetsersättning för första gången finns ett antal personer som sannolikt på sikt kommer att kunna bli beviljade sjukersättning. Men vi bedömer samtidigt att det i dagsläget är rimligt att bevilja dem aktivitetsersättning eftersom de är unga och att deras arbetsförmåga är oprövad. De kan mogna och utvecklas både av att bli lite äldre och av att få medicinsk och arbetslivsinriktad rehabilitering. Det är därför för tidigt att besluta om sjukersättning för den gruppen. Vi bedömer att Försäkringskassans beslut i dessa ärenden är väl avvägda.

För den här gruppen unga personer är det väsentligt att de får stöd i att kunna närma sig arbetsmarknaden. De bör i högre grad få möjlighet att under tiden med aktivitetsersättning få rehabilitering i de fall när det är möjligt. Inte minst behöver sådana insatser genomföras före Försäkringskassans prövning av en ny ansökan om en period med aktivitetsersättning. Det är viktigt både för den unga personen och för att Försäkringskassan ska kunna bedöma om hen har potential att utveckla en arbetsförmåga och komma ut på arbetsmarknaden. I annat fall bör Försäkringskassan informera om möjligheten att söka sjukersättning.

Regeringens avsikt att renodla aktivitetsersättningen uppnås inte

Syftet med att införa en möjlighet att bevilja sjukersättning för unga personer i åldern 19–29 år är att ge gruppen med mycket svåra funktionsnedsättningar en tryggad inkomst. Regeringen avser då den grupp med så omfattande funktionsnedsättningar att det närmast framstår som kränkande att diskutera arbetslivsinriktade åtgärder.

I förarbetena till regeländringen framgår att ersättningsnivån inom aktivitetsersättning respektive sjukersättning för unga ska vara densamma och att det inte ska finnas några ekonomiska drivkrafter att välja mellan de två förmånerna.

Men här verkar lagstiftaren ha förbisett att möjligheten att få särskild ersättning för aktiviteter inom ramen för aktivitetsersättning kan vara en stor ekonomisk drivkraft för unga att inte ansöka om sjukersättning. Det gäller även i de fall där det är tydligt att den unga personen hade kunnat bli beviljad sjukersättning samt när den unga personen eller hans ställföreträdare anser att möjligheterna till rehabilitering är uttömda.

Det finns i dag ingen möjlighet för Försäkringskassan att byta ut aktivitetsersättning mot sjukersättning när en person uppfyller förutsättningarna för detta.

Det skulle naturligtvis innebära en betydande inskränkning i den försäkrades självbestämmande om Försäkringskassan skulle få möjlighet att bestämma om den försäkrade ska få sjukersättning eller aktivitetsersättning. Men vi bedömer att regeringen bör se över om Försäkringskassan ska kunna pröva rätten till sjukersättning även om den försäkrade enbart har ansökt om aktivitetsersättning, om avsikten att renodla aktivitetsersättningen ska kunna uppnås.

Särskild ersättning för aktiviteter inom aktivitetsersättningen bör ses över

Granskningen visar att det finns flera problem med regelverket för den särskilda ersättningen för aktiviteter inom aktivitetsersättningen.

Försäkringskassan kan lämna särskild ersättning för aktiviteter för att bekosta aktiviteter som den som har aktivitetsersättning deltar i. Det handlar om aktiviteter som kan antas ha en gynnsam inverkan på sjukdomstillståndet eller den fysiska eller psykiska prestationsförmågan. Det betyder att det inte finns något direkt krav på att aktiviteterna ska leda till ökad arbetsförmåga.

Av granskningen framgår att Försäkringskassan kan betala ut ersättning med relativt höga belopp. Det finns inte heller någon övre beloppsgräns. Det framgår vidare att vissa personer får ersättning för flera aktiviteter samtidigt. Vi kan även konstatera att den typ av aktiviteter som de försäkrade söker ersättning för ofta

inte har det uttalade syftet att få den försäkrade att närma sig arbetsmarknaden, utan snarare att bidra till att förbättra hälsotillståndet eller att behålla funktionsförmågan.

Det framgår vidare av granskningen att möjligheten till ersättning för aktiviteter kan vara det främsta skälet till att en ung person eller dennes ställföreträdare inte vill ansöka om sjukersättning. Detta gäller även när det inte finns någon förväntan att den unga personen ska kunna närma sig arbetsmarknaden.

ISF anser att den särskilda ersättningen för aktiviteter bör ses över, vilket vi även framfört i en tidigare granskning. Hur den skulle kunna vara utformad handlar om ett vägval. Om aktiviteterna ska vara arbetslivsinriktade bör Försäkringskassan endast ersätta aktiviteter som leder till att den försäkrade närmar sig arbetsmarknaden. Försäkringskassan ska i dag enbart pröva om aktiviteterna kan antas ha en gynnsam inverkan på sjukdomstillståndet eller prestationsförmågan. Om det ska gälla även fortsättningsvis bör regeringen överväga om ersättningen ska kunna betalas ut som ett bidrag av typen friskvårdsbidrag till hela gruppen under 30 år, både de med sjukersättning och de med aktivitetsersättning. Regeringen bör i så fall också utreda om ersättningen ska ges inom ramen för socialförsäkringen eller inte.

Oavsett vilket vägval som regeringen gör bör man utreda om någon begränsning bör införas när det gäller ersättningens storlek per person och år, eller antalet aktiviteter som en enskild kan få ersättning för samtidigt.

ISF:s rekommendationer

Försäkringskassan

- ▶ att i de ärenden där det är befogat, säkerställa att de unga försäkrade får information om möjligheten att ansöka om sjukersättning i stället för aktivitetsersättning
- ▶ att se över vilken information om förutsättningarna för beslutet som lämnas i beslut om sjukersättning för unga personer, så att informationen är i enlighet med lagstiftningen

Regeringen

- ▶ att se över om Försäkringskassan ska kunna pröva sjukersättning även om den försäkrade enbart har ansökt om aktivitetsersättning
- ▶ att utreda hur den särskilda ersättningen för aktiviteter i aktivitetsersättningen ska vara utformad

Vill du veta mer?

Rapporten finns att ladda ned eller beställa via vår webb: www.inspsf.se